IT-TIENI PARTI

QORTI CIVILI PRIM'AWLA

7 ta' Jannar, 1964

Imhallef:-

Onor. M. Caruana Curran, B.A., LL.D.

Francis Coleiro noe.

versus

Carmelo Cassar.

Danni — Kulpa Aquiliana — Regulament 7 tal-Factories Ordinance.

F'kas fejn il-grad ta' prevedibilità huwa remot hafna il-Qorti ma tarax nuqqas mid-diligenza ordinarja mistennija mill-"bonus pater familias".

Huwa veru li forn jidhol fid-definizzioni ta' "factory" tal-Factories Ordinance (Kap 169) u li skond l-Art. 6 ta' dik l-Ordinanza il-proprjetarju ta' fabbrika huwa responsabbli ghallosservanza tad-disposizzionifiet ta' l-Ordinanza u tar-Regolament maghmulin tahtha. Imma in kwantu dak il-ksur ta' dover impost mir-regolamenti jista johloq presunzioni ta' responsabbilità kontra il-konvenut (Art. 1076 Kod. Civ.) loneru tal-provi tieghu huwa deffem a kariku tad-dannegojat.

Il-Qorti:— Rat l-att taċ-ċitazjoni li bih l-attur Francis Cold'ro, bħala leġittimu rappresentant ta' bintu minuri Victoria — premessi d-dikjarazzjonijiet neċessarji u mogħtija l-provvedementi kollha opportuni — talab (i) li il-konvenut jiġi dikjarat responsabbli tad-danni li sofriet bint l-attur,

'l fuq imsemmija minuri ta' 11-il sena, mhabba traskurağni imprudenza u non-osservanza tar-regolamenti da parti ta' l-istess konvenut, fil-5 ta' Gunju 1962, meta mhabba htija ta' l-istess konvenut iidha ģiet maqbuda fil-magna li tithan ii-lewż fid-dolčerija tal-konvenut (ii) li dawn id-danni jiğu likwidati okkonendo permezz ta' periti nominandi, u (iii) li l-istess konvenut jiği kundannat ihallas lill-attur l-ammont hekk likwidat. Bl-imghax legali u bl-ispejjeż.

Rat... omissis...

Rat in-nota tal-eccezzjonijiet tal-konvenut li biha ikkontesta kwalunkwe responsabilità ghad-danni pretezi millattur nonine ghaliex bint l-attur kienet unikament responsabili ghad-danni li sofriet.

Rat d-dikjarazjoni tal-konvenut;

Eżaminat l-atti tal-kawża, fosthom r-relazjoni tal-perit gudizzjarju l-Avukat Dr. Albert V. Grech, assistit mit-Tabib Dr. Albert Bartolo.

Tikkonsidra:

Illi ma hux kontrastat bhala fátt li fil-5 ta' Gunju, 1962, bint l-attur, il-minuri Victoria Coleiro, tifla ta' hdax-il sena, waqt li kienet fil-forn gestit mill-konvenut fin-numru 143, Trieq San Duminku, il-Belt, Valletta, fejn huwa ukoll jaghmel xi dolčerija, f'čertu hin dahhlet idha x-xellugija fil-bokka tal-magna, čioe' "mincer", li isservi biex tidhan l-lews, idha inhatfitilha hemm gew, u il-"blade" ossija il-parti li taqta tal-magna, qatatilha idha x-xellugija barra minn nofs l-avambraccio jew il-polz l-isfel. Dan huwa menomament serju u ma hemmx dubju li, kieku kien dovut ghan-negligenza

tal-konvenut, kif huwa allegat fic-citazjoni, kien jista jik-kostitwixxi baži ghall-azzjoni ta' danni likwidabili fil-fattis-pecci, skond l-art 1088 Kod. Civ. fit-telf ta' qlieh I l-imsemmija minuri tbati 'il quddiem minhabba inkapacità permanenti parzjali apparti kull dannu iehor;

Illi però il-partijiet ma jaqblux la dwar is-serje ta' fatti !i wasslu ghat-telf ta' id ix-xellugija tal-imsemmija minuri u lanqas dwar il-kriterji legali applikabili ghall-kaz;

Illi l-perit ģudizzjarju, wara li, bl-assistenza tal-espert mediku, semghu x-xhieda principalment ta' l-istess Victoria Coleiro, tal-konvenut, ta' ibnu Emmanuele Cassar, ta' b'nt il-konvenut Vincenza Cassar, u tat-tifla Giuseppina Zarb (li fuqhom il-Qorti titkellem 'il quddiem) u żamm access fuq il-post u eżamina il-magna in kwistjoni rrelata li fl-opinjoni tieghu l-attur nomine ma ippruvax li l-konvenut naqas mill-prudenza, diligenza u attenzjoni tal-bonus pater familias, u li l-każ kien dovut ghal disgrazja li ghandha tbat ha il-vittima taghha;

Illi dwar il-fatti x-xhicda principali fuq imsemmija ma jaqblux ghal kollox, konsegwenza mistennija meta l-incdent bhal f'dan il-każ, ikun gara ghal gharrieda, u il-persuni li kellhom x'jaqsmu mal-każ ma kienux qaghdu jaghtu attenzjoni specjali ghall-movimenti u il-komportament ta' xulxin, liema konsegwenza tispikka iżjed meta lejn dawk il-persuni ikun hemm hbiberija u fiducja, anzi affezzjoni, bhal ma kien hemm f'dan il-kas stante r-relazjonijiet ta' parentela bejn iż-żewg familji cioe' dik tal-konvenut u d'k tazzija materna tal-infortunata li maghha din kienet qeghda tghaddi xi granet fl-epoka tal-incident;

Illi però, malgrado dawn d-diskrepanzi fuq il-fatti, il-

Qorti hija soddisfatta li hemm bizzejjed fir-resultanzi processwali biex l-incident jigi rikostriwlet b'dan il-mod jigifieri:

- (a) Fil-5 ta' Gunju, 1962, Victoria Coleiro bint l-attur, kienet qeghda il-Belt ghand iz-zija materna taghha. Wahda minn ulied din hija miżżewga lil bin il-konvenut, Emmanuele Cassar, li jahdem mal-konvenut fil-forn, u li jissemma il quddiem bhala xhud importanti f'din il-kawża. It-tifla tal-konvenut, Vincenza Cassar, li wkoll hija xhud importanti, hija, jew almenu kienet sa dak ż-żmien, gharusa lil wiehed mit-tfal l-ohra ta' din z-zija ta' Victoria Coleiro;
- (b) F'certu hin fil-gurnata msemmija Victoria Coleiro flimkien ma kuģinietha, ta' impara mill-eta', Giuseppina Zarb, tifla ohra ta' l-istess zija taghha marret fil-forn tal-konvenut. Ma jirrizultax dak li qalet Victoria Coleiro, ĉioe' li huma marru fuq invit ta' Emmanuele Cassar. F'din ċ-cir-kostanza hija kontradetta barra mill-istess Emmanuele Cassar u ohtu Vincenza, minn Giuseppina Zarb, li offriet xiehda ĉirkostanzjata u indipendenti u li l-Qorti taghmel affidament fuqha, anke taht aspetti ohra li jissemmew ilquddiem. Iż-żewġ itfal marru fil-forn wahedhom, bhal ma kienu jaghmlu s-soltu, bl-approvazjoni tal-ġenituri taghhom li kienu jafu li hemmhekk jigu ittrattati tajjeb anzi b'imhabba.
- (c) Dak il-hin, fil-forn kien hemm zgur il-konvenut, ibnu Emmanuele Cassar u binthu Vincenza Cassar. Milli jidher il-konvenut kien qieghed f'parti ohra tal-fond adibit bhala forn u ghalkemm kien jaf bil-presenza tat-tifla Victoria Coleiro ma jirrizultax li huwa kien jaf li hija kienet fil-kamra fejn hemm il-magna jew "mincer" in kwistjonfu wisq inqas jirrisulta li huwa personalment qabbadha jew

b'xi mod inkoraģģiha biex tahdem fuq din il-magna. L-anqas l-istess Victoria Coleiro, fiż-żewġ deposizzjonijiet taghha ma taddebitha b'dan. Kif jidher anke min-nota tal-osservazzjonijiet ta' l-attur il-baži tal-pretenzjoni tieghu hija li il-konvenut ma issorveljax lill-bint l-attur la personalment u lanqas permezz taż-żewġ ulledhu u li dawna, jew xi hadd minnhom, hallewha tahdem fuq il magna li tithan il-lews, u b'hekk l-attur jakkolla lill-konvenut responsabilita' tant diretta kemm indiretta;

- (d) Illi kif dahlu fil-forn iż-żewż itfal Victoria Coleiro u Giuseppina Zarb qabdu jghinu lil Vincenza Cassar taqla lostji minn xi biskuttini tal-lews k kienu jinsabu fil-kamra fejn hemm il-magna in kwistjoni (hawn il quddiem imsejha 'il kamra tal-magna') iżda wara certu hin Giuseppina Zarb u Vincenza Cassar marru fil-kamra l-ohra adjacenti biex jghamlu il-pasti tal-cocoanuts. Allura Victoria Colciro kompliet taqta l-ostji wahedha.
- (e) Illi hawnhekk tinqala kwistjoni ta' fatt li l-attur jirritjeni li hija ta' importanza ghalih, cioe' jekk f'dak il-hin il-magna li gibet lok ghal korriment kienitx qeghdha tahdem, min kien qabad ihaddimha u jekk fil-presenza u bil-permess ta' dik il persuna, l-istess Victoria Coleiro bditx titfa jew jekk kienet gia' bdiet komplitx titfa il-pasti tal-lews ghad-dhin. Il-Qorti qeghda tuža l-espressjoni titfa il-pasti tal-lews "bhala dik ii l-ižjed tirrifletti l-istat tal-provi, ghax anke jekk wiehed jiehu l-aghar ipotesi sostanzjabili mill-provi attwali kontra l-konvenut, dak li ghamlet Victoria Coleiro fil-presenza ta' Emmanuele Cassar, jew ta' ohtu Vincenza, ma jistax jammonta ghal-iżjed minn hekk, u bejn dan il fatt fancjullesk u x-xoghol ta min jigi imqabbad jew awtorrizzat, jew anke tacitament in-koraggit, jopera makkinarju, u 'multo magis' makkinarju

perikulus, kif hija il pretensjoni tal-attur, hemm differenza materjali ghall-finijiet ta' din il-kawża.

- (f) Illi il-Qorti, fuq din il-kwistjoni ta' fatt, thossha soddisfatta li, qabel ma gara l-inc dent lamentat kien bin il-konvenut, Emmanuele Cassar, li qabbad il-magna in kwistjoni. Dan jirrižulta mix-xiehda tal-istess Emmanuele Cassar. Id-differenza bejn x-xiedha tieghu u t-teži kon-kluzjonali ta' l-attur hija li dan Emmanuele Cassar isostni li it-tifla Victoria Coleiro fl-ebda hin, fil-presenza tieghu, ma bdiet jew kompliet titfa il-pasti tal-lews f'dik il-magna, li hu, meta illarga min hdejn dik il-magna, halla littifla wahedha fil-kamra taqla l-ostji mill-biskuttini, u li sakemm illarga biex igib xkupilja halli ifarfar il-magna (intervall li huwa jikkalkola bhala mhux ižjed minn tlett minuti) gara l-infortunju billi, minghajr ma hu kien jaf minn qabel jew f'xi hin sar jaf, Victoria Coleiro marret titfa il-pasti tal-lews fil-magna u imbghad dahhlet idha.
- (g) Illi t-tifla Giuseppina Zarb tixhet xi dawl fuq din il-kwistjoni billi tispjega (dak li ma taghmilx Vin-cenza Cassar) li wara li hija u Vincenza Cassar kienu spiccaw jghamlu il-pasti tal-cocoanuts fil-kamra l-ohra huma it-tnejn irritornaw fil-kamra tal-magna (fejn allura kien hemm Victoria Coleiro) u bdew (hi u Vincenza) jixhtu il-pasti biex jindahnu fil-magna li kienet giet imqabbda min Emmanuele Cassar fil mument anterjuri meta kienu qed jaghmlu il-cocoanuts. Evidentement meta din Giuseppina Zarb u Vincenza Cassar marru fil kamra l-ohra adjacenti taghhom dikinhar (jigifieri t-tielet in ordni kronologiku wara li l-ewwel qaghdu jaqalghu l-ostji ma Victoria Coleiro imbghad lestew il-cocoanuts) bdew jixthu il pasti ta' lews fil-magna jekk Emmanuele Cassar kien hemm filbidu ma baqax sa l-ahhar, ghax l-istess Giuseppina Zarb

tkompli tispjiega li meta Emmanuele Cassar ghajtilhom biex imorru igibu il-kafe (u il-kelma "ghajtilna" tindika lı hu klen allura ģia' illarga mill-kamra tal-magna) hi u Vincenza Cassar marru gewwa u "Victoria baqghet wahedha" u saddattant il-magna kienet ghadha imqabbda. Ikompli jirriżulta mix-xiehda ta' Giuseppina Zarb, li il-Qorti, kif intgal ižjed il fuq temmen, li meta hi u Vinncenza Cassar telqu mill-kamra tal-magna Victoria Coleiro kienet gia' bdiet tixhet xi pasti u li Vincenza Cassar ma qaltilha xejn. Min dan jidher li jekk Victoria Coleiro, kif ma hemx dubju, bdiet hi ukoll tixhet xi pasti tal-lews, dana bdiet taghmiu fl-assenza ta' Emmanuele Cassar min dik il-kamra, u irresponsabilita' indiretta tal-konvenut, taht dan r-rigward, tigi limitata ghall-fatt li Vincenza Cassar, tfajla f'dak żžmien hi stess ta' xi sittax il-sena, ma žammitx lill Victoria Coleiro milli titfa il-pasti:

(h) Illi mill-provi l-ohra koliha ma jirriżu ta xejn izjed li jista jimmerita konsiderazjoni in sostenn tat-tezi tal-attur, ħlief dak li ģia' intqal, čioe' il-konsapevolezza tieghu li it-tifla Victoria Coleiro kienet fil-post minghair ma hu qaghad jissorveljaha, u din ċ-ċirkostanza l-ohra 'i issa sejra tissemma. Victoria Coleiro ma tghidx li Emmanuele Cassar qabbadha thaddem il-magna, anzi mill-kompless taż-żewę deposizjonijiet taghha jirriżulta li, kif tghid hi stess, meta hija baqghet wahedha, telghet fuq kaxxa tal "Kinnie" li kien hemm fejn il-magna (u li evidentement kien južaha anke Emmanuele Cassar biex ilahhaq malmagna) u bdiet tixhed il-pasti tal-lews. L-uniku addebitu li hija tghamel lili-Emmanuele Cassar f'dan r-rigward jikkonsisti fil fatt li insegwitu, meta rega dahal fil kamra ta' magna biex igib xi tqieq, huwa kien raha titfa il pasti filmagna u b'dana kollu ma qa'liex biex twarrab anzi iccajta magha billi ğibdilha il-libsa. Din ċ-ċirkostanza hija, fis-sus-

tanza taghha, michuda min Emmanuele Cassar, li ipoggi ic-cajta tal-gbid tal-libsa fil-mument anterjuri ta' meta Victoria Coleiro kienet ghadha qiedgha taqla 1-ostji. Ghalhekk hemm konflitt ta' provi fug dan il-punt li dwaru il-Qorti ma tistax tingeda bil-xiedha izjed indipendenti ta' Giuseppina Zarb, ghax-sadanittant din lahqet marret ma Vincenza Cassar iggib il-kaffe. Ghalkemm ic-cahda ta' Emmanuele Cassar ma tantx hi recisa Victoria Coleiro ukoll turi incertezza taht aspetti ohra fix-xiehda taghha, bhal dik li tirrigwarda li ma tafx min kien qieghed jahdem fuq il-magna, u ghalhekk l-anqas ma jista jigi esklus xi zball taghha konsistenti fi spostament tal-hin meta Emmanuele Cassar iččajta maghha. Il-Qorti ghalhekk tiddirimi din il-kwistjoni ta' fatt, ghal dak li setghet qatt tiswa, billi tirritjieni li ma giex pruvat sodisfacentement illi Emmanuele Cassar f'xi hin ra lill Victoria Coleiro titfa il-pasti tallews f'din il-magna, u f'dan s-sens biss il-Qorti taqbel ma dik il parti tar-relazjoni peritali fejn ģie sottomess li ma jirrizultax b'mod serju li xi hadd min ulied il-konvenut akkonsenta ghal dak li kienet qeghdha taghmei Victoria Coleiro. Iżda l-istess ma jistax jinghad bhala fatt, apparti mill-aspett tar-responsabilita' legali, ghar-rigward ta' Vincenza Cassar, u dana minhabba x-xiehda ta' Giuseppina Zarb li tghid li Victoria Coleiro kienet bdiet tixhed il-pasti fil presenza taghha u ta' din Vincenza Cassar u li din ma caltilha xejn in kuntrarju;

Illi mill provi analizati u rikapitolati hawn fuq jirriżulta li l-addebitu kontra l-konvenut jista jkun u anzi huwa biss (a) li huwa ma issorveljax adegwatament lill-Victoria Coleiro waqt li kienet fil-forn tieghu la personalment u lanqas permezz taż-żewg uliedhu, u (b) li Vincenza Cassar, bintu, kienet rat lill-Victoria Coleiro tixhed ilpasti fil-magna u pero' ma żammitiex milli taghmel hekk. Dawn iż-żewź fatti fit-teżi ta' l-attur jikkostitwixxi negligenza skond l-Art. 107 Kond. cic. u ksur tal-Factories (Health, Safety and General Welfare) Regulations, 1945 (Notifikazjoni tal-Gvern Nru. 458 tat 28 ta' Settembru 1945).

Illi pero' il-Qorti minghajr ma tinkoraģģixxi l-inefficjenza u d-dilettantismu li spiss jammontaw ghal negligenza u jistu jsiru pjaga fis-socjeta', ma tistax issib f'dan il-każ l-estremi tal-kolpa.

Illi l-ewwelnett, kwantu ghar-responsabilita' indiretta li il-konvenut seta kellu ghan nuqqas ta' sorveljanza da parti ta' uliedu ma ĝietx ipprovata kontra tieghu il "culpa in eligendo" li sallum (art. 10800 Kod. Civ.), independentement mill-kwistjoni l-ohra tal-allegata infrazjoni tar-regolamenti li tiĝi it-trattata il-quddiem, hija element essenzjali b'ex il-konvenut ikun ritenut responsabili ghadddanni kaĝonati bit-terzi minn uliedu bhala persuni imqabbdin minnu;

Illi anke pero' kieku, jekk wiehed jassumi li il-konvenut, sew minhabba r-regolamenti kemm mod iehor kien responsabili ghall-ağir jew ommissjoni ta' uliedu, u specjalment tal-fatt li Vincenza Cassar ma ipprojbitx lill-Victoria Coleiro li tixhet il parti tal-lews fil-magna biex jindahnu, jibqa dejjem li il-magna in kwistjoni mhiex minnatura taghha magna li ghandha rağjonevolment tinduci, fil-bniedem ta' diliğenza ordinarja, prospettat mill-liği (art. 1074, 1075, 1076 Kod. Civ.) prevedebilita' tal-perikolu u tal-event dannus li avvera ruhu f'dan il-kaz. Il-posizjoni fejn kienet qedgha il-magna, l-ghamla u il-mekkanizmu taghha, li jikkategorizzawha ma "mincer", il-fatt li ix-xafra hija koperta u mdawra minn kullumkien barra min

bokka čkejkna ta' djametru biss ta' 24", li minnha jinxehtu il-pasti, u id-distanza ta' 51" mill-bokka ghax-xafra, irrendew wiso difficilment prevedibili ghaż-żewg ulied talkonvenut li jassistuh fix-xoghol, li tifia, allavolja ta' hdax il-sena, sejra iffettilha iddahhal idha hemm gew (ghal liema motiv huwa irrelevanti) b'dawk il-konsegwenzi li graw minflok ma tuża l-injama li kienet geghdha fug ilmagna proprju biex tinbotta il materjal, bhal ma issir filmagni ta' l-ikkapuljat ordinarjament užati anke fid-djar. U dak li japplika taht dan r-rigward ghall ulied il-konvenut japplika b'iżjed raguni fl-ambitu tal-principji li jiggovernaw il-materia civilment (u apparti mir-regolamenti) ghall-konvenut, li ma kienx jaf x'qedgha taghmel fil-forn Victoria Coleiro, u halliha hemm bhas soltu, biex wiehed jghid hekk qisha bintu. Fejn i.-grad ta prevedibilitata' huwa dagshekk remot il-Qorti ma tistax tara fil-konvenut jew f'uliedu nuqqas mid-diligenza ordinarja mistenniha millbonus pater familias "In jure causa proxima non remota spectatur" u f dan il kas n-ness ta' kawża u effett bein il-kondotta tal-konvenut u wliedu u d-danni li sofriet bint -attur huwa wisq vag u tippredomina d-disgrazja li kultant tmiss il-bniedem bix-xorti:

Illi barra minn dana l-attur objetta fin-nota tal-osser-vazjonijiet tieghu li il-konvenut jista jigi dikjarat responsabili ghal-danni taht r-regolamenti fuq imsemmija, u li il-Qorti sabet li gew emendati, fil parti taghhom li tista tinteressa il-kas (regolament Nru. 7 permezz tan-Notifikazjoni tal-Gvern Nru. 55 tat-28 ta' Jannar, 1956. Huwa veru il-forn jidhol fid-definizjoni ta' "factory" tal-Factories Ordinance (Kap. 169) u li skond l-art. 6 ta' dik l-Ordinanza il-proprietarju ta' fabbrika huwa responsabili ghall-osservanza tad-disposizzjonijiet ta' l-Ordinanza u tar-regolamenti maghmulin tahtha. Imma in kwantu dak

il-ksur ta' dover impost mir-regolamenti jista johloq presunzjoni ta' responsabilita' kontra il-konvenut (art. 1076 Kod. Civ.) l-oneru tal-provi tieghu huwa dejjem a kariku tad-danneggjat;

Illi l-attur jinvoka ir-regolament Nru. 7 u prečisament ii-paragrafu (j) tieghu li jiddisponi li l-ebda persuna (u naturalment wisq inqas persuna ta' eta' tenera) ma ghandha tithalla tahdem fuq magna minghajr sorveljanza adegwata u minghajr ma tkun giet istruwita fuq il-perikolu inerenti ghal magna li tkun qed tahdem fuqha. Izda l-applikazjoni ta' dan ir-regolament hija testwalment limitata "to any machine to which this regulation applies" u il-Qorti ma tista bl-ebda mod issib kif, anke jekk wiehed ihares lejn il-kas bl-ikbar simpatija lejn ċ-ċirkostanzi sfortunati tieghu, ir-regolament nru. 7 sew mehud komplessivament kemm fis-singoli disposizionijiet tieghu, jista japplika ghal, jew ikollu x'jaqsam ma, ordenji jew apparati bhal "mincer" in kwistjoni. Certament il paragrafu (j) ma jistax japplika ghal magni kollha indistintivament ghax kieku ma kienitx tintuż fih il frasi "to which this regulation applies" u, billi ma hemm l-ebda lista jew skeda, kif hafna drabi hija teknika tad "draftsman" meta tigi uzata dik il-frazi limitativa, bil fors titnissel il-konsegwenza li ilmagni li ghalihom japplika dak il paragrafu (j) ghandhom johorgu "ex visceris" tad-disposizionijiet precedenti li mkien ma jirreferrixxu ghal-magni zghar u li mhumiex minn-natura u mil-mod ta' operazjoni taghhom perikoluži, anzi huma normalment apparti min xi disgrazja imprevedibili, ta' l-aqwa semplicita' u sigurezza, bhal dik in kwistjoni. Il kontest kollu tar-regolament nru. 7 jindika li qed jittratta fuq machinery "fis-sens ta' impjant li ghandhu "flywheels", "prime movers" "belting" (cineg) generaturi, "et similia" u f'dan is-sens hija limitata il-kelma

"machine" fil paragrafu (j) tieghu. Konsegwentement :l-Qorti ma issib xejn čensurabili taht dan r-rigward kontra il-konvenut, li, milli jidher, lanqas ma ģie mharrek ghal xi kontravenzjoni tar-regolamenti mill awtoritajiet kompetenti.

Ghal dawn il-motivi, u prevja l-adozjoni tar-relazjoni sa fejn ma hijix inkossistenti mal-permess, il-Qorti tirrispingi l-ewwel domanda tal-atur nomine, bl-ispejjeż kontra tieghu, u in vista ta' dina d-deciżjoni tiddikjara li ma hemx lok ghall-eżami tat-tieni u tat-tielet domanda kontenuti fic-citazjoni.